

Anna Lubińska, *Książka i biblioteka w wybranych pracach Umberta Eco. Studium bibliologiczne*,

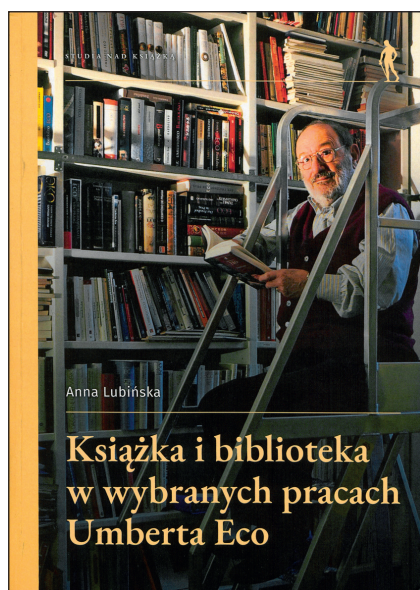
Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego,
Wydawnictwo „Szermierz” 2024, ss. 354. ISBN 978-83-229-3856-0

Katarzyna Regulska

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu

 <https://orcid.org/0000-0001-6584-3242>

e-mail: katarzyna.regulska@amu.edu.pl

Książka i biblioteka w wybranych pracach Umberta Eco. Studium bibliologiczne Anny Lubińskiej to monografia wydana w 2024 roku przez Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego oraz Wydawnictwo „Szermierz” w serii Acta Universitatis Wratislaviensis: Studia nad Książką. Publikacja została dofinansowana ze środków funduszu na rzecz badań naukowych i komercjalizacji ich wyników Uniwersytetu Wrocławskiego i opiera się na rozprawie doktorskiej, którą autorka obroniła w 2022 roku na Wydziale Filologicznym w Instytucie Nauk o Informacji i Mediach Uniwersytetu Wrocławskiego. Anna Lubińska jest adiunktem w Zakładzie Interdyscyplinarnych Badań nad Książką i Komunikacją, a jej zainteresowania ba-

dawcze skupiają się wokół literatury i kultury popularnej, książki artystycznej XIX i XX wieku oraz wykorzystania nowych mediów w promocji książki.

W *Książce i bibliotece...* Autorka przygląda się twórczości Umberta Eco z punktu widzenia bibliologii, jednocześnie przedstawia jego sylwetkę z kilku perspektyw: literackiej, naukowej, bibliofilskiej i antykwarycznej.

Umberto Eco, włoski powieściopisarz i publicysta (ur. 1932, zm. 2016 w wieku 84 lat), znany szerszej publiczności za sprawą ekranizacji powieści *Imię róży* (francusko-włosko-niemiecki film fabularny z 1986 roku w reżyserii Jeana-Jacques'a Annauda z Seanem Connerym w roli brata Wilhelma), wielokrotnie wymieniany jako kandydat do literackiej Nagrody Nobla, pozostawił bogaty dorobek publicystyczny i literacki, który Lubińska poddała analizie w sześciu rozdziałach monografii. Ponaddwudziestostronicowy wstęp, opatrzone licznymi przypisami, wprowadza czytelnika do świata Eco – świata książki jako obiektu badań bibliologicznych. Jak wskazuje Autorka, celem monografii jest wyodrębnienie z twórczości Umberta Eco implikacji bibliologicznych, szczególnie tych związanych z książką i biblioteką, przy złożoności tej problematyki, a także refleksja nad nimi i ich interpretacja (s. 8).

Autorka formułuje założenia badawcze w postaci dwóch tez: pierwsza dotyczy zagadnień bibliologicznych stanowiących ważny aspekt twórczości Eco w odniesieniu do jego piśmiennictwa naukowego, eseistycznego, publicystycznego i literackiego, druga – tego, że wiele sądów na temat książki i bibliotek w tekstach Eco koresponduje ze światem przedstawionym w jego fikcji literackiej, co tworzy ostatecznie spójny i konsekwentnie wyrażany obraz książki i bibliotek.

Ważny akapit *Wstępu* – o przekładzie jako podstawie badań – wskazuje dzieło pracy translatorskiej jako bazę metodologiczną wykorzystaną w monografii. Jednocześnie Autorka przekonuje, że nie jest konieczne korzystanie z tekstów w języku oryginału, aby podjąć się dokładnej analizy twórczości pisarza. W odniesieniu do dzieł Eco Lubińska posługuje się przekładem, który na polskim rynku wydawniczym pojawił się po raz pierwszy w periodykach już w latach 60. XX wieku. Autorka jest świadoma uchybień, jakie mogą być popełnione w tłumaczeniach i w przypisach, kieruje do badań dotyczących m.in. przekładu *Imienia róży* i *Wahadła Foucaulta*. Jest to zabieg uczciwy, świadczący o bogatym warsztacie bibliograficznym; przy okazji czytelnik otrzymuje informacje o pracach Eco, które nie zostały przetłumaczone na język polski – to wczesne badania estetyczne (rozprawy o św. Tomaszu) i semiotyczne oraz zbiór pism bibliofilskich *La memoria vegetale e altri scritti di bibliofilia* (Pamięć roślinna i inne pisma bibliofilskie), którego fragmenty w postaci felietonów są dostępne dla polskiego czytelnika pod tytułami *Dotykanie książek* i *Jak uzasadnić posiadanie biblioteki domowej*.

We *Wstępie* Lubińska przedstawia metody badawcze i źródła do badań. Podstawowa jest metoda bibliograficzna – zebranie możliwie obszernego materiału źródłowego i literatury uzupełniającej. Zdecydowanie cenne dla polskiego czytelnika są sporządzone przez Autorkę trzy tabele prezentujące polskojęzyczne wydania dzieł Eco. Na s. 42 mamy zestawienie polskich wydań publicystycznych. Tabela ma układ czterokolumnowy: tytuł – pierwodruk –

wydanie polskojęzyczne – uwagi, w których można znaleźć m.in. informację o liczbie felietonów w zbiorze, o podstawie przekładu czy np. o tym, że książka o tytule *Mój 1968. Po drugiej stronie muru*, wydana nakładem Wydawnictwa Literackiego w 2008 roku, pojawiła się tylko na rynku polskim. Pierwotnie bowiem były to dwa reportaże: *Taniec wśród czołgów* i *Tajemnice Gomółki*, opublikowane na łamach „L'Espresso”, jednego z najważniejszych włoskich tygodników, będącego centrolewicowym pismem kierowanym do wykształconych przedstawicieli klasy średniej. Mamy tu zebrane pierwodruki z lat 1963–2016 (9) i wydania polskie z lat 1993–2017, m.in. zbiór felietonów *Zapiśki na pudełku od zapalek* oraz *Nie myśl, że książki znikną*. Lubińska wskazuje na opracowanie własne zestawień w tabelach na podstawie katalogów: National Library Service of Italy, Biblioteki Narodowej w Warszawie i Narodowego Uniwersalnego Katalogu Centralnego Nukat. Druga tabela (s. 44–48) zawiera polskie wydania naukowych i eseistycznych tekstów Umberta Eco – 36 pierwodruków z lat 1958–2019 oraz ich wydania polskie z lat 1972–2020. Naukowe rozważania Eco cieszyły się i wciąż cieszą się uznaniem. Są wśród nich takie tytuły jak m.in.: *Apokaliptycy i dostosowani*, *Superman w literaturze masowej*. *Powieść popularna – między retoryką a ideologią*, *Jak napisać pracę dyplomową* (sześć wydań w Polsce w latach 2007–2020), *O bibliotece*, *Czytanie świata*, *Sześć przechadzek po lesie fikcji* (zapis wykładów przeprowadzonych na Uniwersytecie Harvarda w latach 1992–1993), *Nowe środki masowego przekładu a przyszłość książki* (odczyt z okazji odebrania tytułu honoris causa w warszawskiej ASP w 1996 roku), *W co wierzy ten, kto nie wierzy?*, *Historia piękna*, *Historia brzydoty*, *Szaleństwo katalogowania*, *Migracje i nietolerancja*. Tabela trzecia (s. 70–71) to utwory narracyjne Eco, w sumie jest ich 10 – pierwodruki z lat 1980–2015 i wydania polskie z lat 1987–2015. Na czele plasuje się *Il nome della rosa* (wyd. włoskie w 1980) z 28-krotnym polskim wydaniem (w sumie 9 edycji) – wydanie z 2020 roku wzbogacone jest m.in. o odręczne notatki i rysunki Eco. Kolejne wymienione w tabeli to: *Wahadło Foucaulta* (wydanie polskie w 1993), *Gnomy z planety Gnu* (pol. 1994) – ilustrowana książka dla dzieci, *Wyspa dnia poprzedniego* (pol. 1995), *Trzy powieści* (pol. 2005), *Tajemniczy płomień królowej Loany* (pol. 2005) – powieść ilustrowana, *Cmentarz w Pradze* (pol. 2011).

We *Wstępie* Lubińska przedstawia ponadto szczegółowo stan badań nad książką i biblioteką: 1) piśmiennictwo omawiające występowanie motywów książki i biblioteki w kulturze literackiej jako źródła do badań bibliologicznych, 2) opracowania o charakterze ogólnym, biograficznym, poświęcone Umberto Eco, 3) opracowania o charakterze szczegółowym, odpowiadające poruszonym tematom, w obrębie których znajdują się: piśmiennictwo będące omówieniem poglądów Eco (ich komentarzem lub polemiką z nimi) oraz uzupełniające, pozwalające na osadzenie poglądów uczonego w szerszym

kontekście lub na porównanie opisywanych przez niego zjawisk z ich występowaniem w literaturze naukowej bądź fachowej (s. 18).

Kompleksową analizę polskiego piśmiennictwa poświęconego badaniom nad tematyką książki i bibliotek rozpoczyna Lubińska od przywołania konferencji zorganizowanej w 1997 roku przez Uniwersytet Jagielloński pt. „Opisy bibliotek w polskich utworach literackich”, następnie wymienia liczne artykuły podejmujące zagadnienia wiedzy o książce i bibliotece, wreszcie w obszernych przypisach przywołuje prace m.in. Krystyny Bednarskiej-Ruszałowej, Małgorzaty Stolzman, Andrzeja Dróždza, Adama Kozuchowskiego, Jerzego Kałużnego i Eweliny Palian-Kobieli.

Nie zabrakło też informacji o przełożonych na język polski publikacjach biograficznych, z których dwie najważniejsze to: *Umberto Eco. Semiotyka, literatura, kultura masowa* Petera Bondanelliego oraz *Umberto Eco. Labirynt świata* Daniela S. Schiffera.

Bogactwo przypisów (jest ich w całej książce 1167) wskazuje na znajomość tematyki i stanowi cenne źródło wiedzy dotyczącej literatury popularnej, kultury czytelniczej, autorów, interpretacji wpływu środków masowego przekazu na książkę, self-publishingu i vanity press.

Warto zwrócić uwagę, że Autorka akcentuje niektóre prace Eco, jak chociażby esej *O bibliotece*, w którym zawarty jest obraz nowoczesnej biblioteki „na miarę człowieka”, i omawia publikacje innych badaczy, którzy do tej wizji się odnieśli, m.in. Teresy Wilkoń i Zbigniewa Żmigrodzkiego. W przypadku najbardziej popularnej powieści *Imię róży* mamy do czynienia z odwołaniami do szerokiego zakresu publikacji, wypowiedzi i referatów, np. z konferencji „Wokół Eco”, która odbyła się w 1997 roku w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Anna Lubińska jest świadoma mnogości prac dotyczących samego Eco i jego twórczości, wskazuje jednocześnie na lukę w postaci braku publikacji całościowo przedstawiających poglądy Eco – pisarza, Eco – uczonego i Eco – bibliofila, a którą wypełnia jej monografia, w zamierzeniu łącząca i porządkująca poruszane przez włoskiego autora zagadnienia: od momentu powstania książki aż po jej drugie życie (obieg antykwaryczny). Anna Lubińska odważyła się wysnuć wniosek: ze stanu badań wynika, że poglądy Eco na sprawy książki czekały, by nadać im bibliologiczny charakter.

Na omawianą publikację składa się (poza *Wstępem*) sześć rozdziałów i syntetyczne *Zakończenie*. Zamieszczona na s. 327–344 *Bibliografia* to bogaty materiał źródłowy, podzielony na następujące działy: *Teksty naukowe i esejistyczne, Przedmowy i posłowania, Felietony, Wywiady, Powieści, Opracowania* (najliczniejsze zestawienie). Zastosowanie podrozdziałów i wyróżnienie graficzne wypowiedzi Eco są niewątpliwie wartością tego wydania. Ponadto tekst wzbogacają ilustracje (w sumie 12), m.in. plakat reklamujący nowojorskie

wydanie *Trzech muszkieterów* Aleksandra Dumasa z ilustracjami Murice'a Le-loira, wybrany przez Autorkę w związku z historią z dzieciństwa Eco, zafascynowanego powieściami Dumasa odziedziczonymi po dziadku (zecerze i intro-ligatorze) w skrzyni pełnej nieoprawionych woluminów (s. 35).

Anna Lubińska przytacza ten i inne szczegóły z biografii Eco w pierwszym rozdziale zatytułowanym *Umberto Eco – życie i twórczość*, który składa się z podrozdziałów: 1.1. *Młodość i życie rodzinne*, 1.2. *Działalność naukowa i zawodowa*, 1.3. *Twórczość literacka*, 1.4. *Zamiłowania bibliofilskie*. Ilustracje wykorzystane w tym rozdziale to m.in. zdjęcie Umberta Eco odbierające go tytuł doktora honoris causa Uniwersytetu Łódzkiego w 2015 roku, a także piękna czerwona okładka *Imienia róży* mediolańskiego wydawnictwa La nave di Teseo, które powołał do życia sam Eco w listopadzie 2015 roku. Autorka przytacza ten fakt jako mniej znany, wskazując na wkład finansowy Eco w opisywane przedsięwzięcie – 2 mln euro. Jak i przy innych wątkach dotyczących działalności Eco, tak i tu Anna Lubińska opatruje tekst przypisami, odsyłającymi czytelnika do kolejnych publikacji i informacji. W podrozdziale na temat twórczości literackiej Autorka, poczynając od opisanie pierwszych prób pisarskich, nastoletnich ambicji i inspiracji Eco, przechodzi do faktów związanych z powstaniem powieści, w tym dotyczących pierwszej i zarazem najsłynniejszej – *Imienia róży*. Eco napisał ją w niespełna dwa lata, będąc już prawie pięćdziesięcioletkiem z imponującym dorobkiem naukowym. Lubińska podkreśla cechę charakterystyczną powieści Eco, jaką jest związek z teoretycznoliteracką praktyką pisarza, i nazywa autora dwuwarsztatowcem, czyli twórcą będącym zarazem uczonym i powieściopisarzem. Przy czym sam Eco uznawał siebie za amatora w kategorii pisarzy.

Podrozdział 1.4 o zamiłowaniach bibliofilskich Eco Autorka rozpoczyna od przywołania artykułów, które ukazały się po śmierci pisarza, w tym autorstwa Justyny Sobolewskiej pt. *Erudyta, celebryta, bibliofil*. Pojawia się też zdjęcie przedstawiające pisarza na tle jego biblioteki. Kolekcjonerstwo i pasja bibliofilska były przedmiotem wielu wywiadów z Eco, w których odnosił się on np. do windowania przez sprzedawców cen starodruków (s. 74). Lubińska dotarła również do wywiadu rzeki z Eco i Carriere'em (dwoma bibliofilami), opublikowanego w tomie *Nie myśl, że książki znikną*, przeprowadzonego przez francuskiego dziennikarza Joana-Philippe'a de Tonnaca, a także do tego, co pisał Eco o swojej pasji zbierania i radości czerpanej z kolekcji w *Szaleństwie katalogowania*, i do dwuminutowego nagrania wideo, w którym Eco pokazał swoją domową bibliotekę w Mediolanie, zawierającą ok. 30 tys. woluminów. W książce Lubińskiej czytelnik znajdzie też wypowiedź Eco o piwnicy „zawalonej” tłumaczeniami swoich książek i o jego postanowieniu przekazania przekładów albańskich i chorwackich do zakładów karnych z uwagi na to, że w więzieniach włoskich więcej jest więźniów tych narodowości (s. 80). Eco

mówił też o tym, że nie chciałby, aby książki z jego kolekcji (biblioteki) znalazły się w rękach jakiegoś okultysty, a żartobliwie dodawał, że może zakupią je Chińczycy, gdyż z ukazującego się w Stanach Zjednoczonych czasopisma „Semiotica”, poświęconego semiotyce w Chinach, wynika, że jego utwory są tam częściej cytowane niż we włoskich publikacjach specjalistycznych. Kolekcja bibliofilska Eco została wyceniona na 2 mld euro. Dzieła współczesne zostały przekazane do Bolonii, a część antykwaryczna do Mediolanu. Zarówno w całej książce, jak i tutaj szczegółowe informacje zawarte są w obszernych przypisach.

W rozdziale drugim – *Książka – jej elementy i typy* – Lubińska w kolejnych podrozdziałach (2.1. *Przedmowy do książek*, 2.2. *Książka edukacyjna*, 2.3. *Książka literacka*, 2.3.1. *Od dzieła otwartego do teorii narracji*, 2.3.2. *Literatura/książka popularna: Literatura popularna jako przedmiot zainteresowania naukowego*, *Kultura niska a kultura wysoka*, *Specyfika powieści popularnej*, *Kryminał jako odmiana powieści popularnej*) omawia wstępy do dzieł literackich, posługując się terminem „prefacjologia” – subdyscypliną literaturoznawczą. Przedmowa do książki *Imię róży* jest specyficzna, wyróżnia się spośród innych, a sam Eco nigdy nie chciał, aby jego powieści były poprzedzane przedmowami nieautorskimi. Odmawiał też pisanie przedmów dla innych (s. 93). Omówienie książki edukacyjnej Autorka zaczyna od rozważań Eco na temat podręczników, ich formy i roli w systemie szkolnictwa. Włoski uczony polemizował z argumentami o nieatrakcyjnej formie podręczników papierowych, stawiając nade wszystko wiarygodność informacji. Twierdził, że podręcznik tym przewyższa internet, że sam w sobie jest doskonałym przykładem odpowiedniej selekcji materiałów. Internet dysponuje oszałamiającymi zasobami informacji (jak mówił Eco), ale nie zapewnia narzędzi do filtrowania ich wiarygodności (s. 96). Lubińska wymienia źródła tych wypowiedzi – tekst *Semiologia życia codziennego* i felieton *Jak ściągać z Internetu*, w których Eco utrzymywał, że podstawowym przedmiotem w szkołach powinno być nauczanie metod selekcjonowania informacji. Twierdził, że wyszukiwarka Google nie robi krzywdy takim starym ludziom jak on, którzy zdobyli wiedzę w inny sposób, ale dla młodych „to tragedia” (s. 98). Miał świadomość konieczności kształcenia kompetencji informacyjnych (*information literacy*). Autorka omawia pokrótce cele edukacji informacyjnej, które starają się realizować przede wszystkim biblioteki akademickie.

Eco – teoretyk, jego podejście do interpretacji i wprowadzenie figury Czytelnika Modelowego to kolejne wątki w rozdziale drugim. Włoski pisarz uważał, że czytelnik może dokonać jakiejkolwiek interpretacji w zależności od swojego widzimisie, lecz musi się upewnić, że dany tekst daje do niej podstawy, a także do niej skłania (s. 106). Autorka pisze też o książce popularnej i literaturze popularnej w odniesieniu do kultury masowej i poglądów Eco na kulturę

niską i wysoką. Cytuje pracę *Apokaliptycy i dostosowani*, w której przedmowie znalazło się stwierdzenie, że zjawiska obyczajowe, kultura popularna, powieść kryminalna i komiks były od dawna namiętnościami Eco (s. 115). Podział na kulturę niską i wysoką uważał Eco za sztuczny i wskazywał na zacieranie się granicy pomiędzy tym, co elitarne, a tym, co popularne. Na podstawie tekstu *Superman w literaturze masowej* Lubińska omawia specyfikę powieści popularnej, czytanie powieści odcinkowych i pojęcie konsumpcji, której celem jest odczuwanie przyjemności i przeżywanie emocji. Esej *Tekst, przyjemność, konsumpcja* mówi o narratorsze powieści w odcinkach, który pragnie czytelnika zdolnego do wzdychania i ronienia łez (s. 120). W odniesieniu do kryminału Lubińska przedstawia argumenty popierające tezę, że *Imię róży* jest powieścią opartą na schemacie kryminalnym. Sam Eco o tym gatunku literackim mówił, że uruchamia on mechanizm konsolidacyjny, dając czytelnikowi nagrodę za zdolność przewidywania narracji – satysfakcję, którą przypisuje odkryciu czegoś, czego się nie spodziewał, nie strukturze opowieści, lecz własnej nadzwyczajnej przenikliwości (s. 135).

W rozdziale trzecim – *Książka w systemie komunikacji społecznej i medialnej* (z podrozdziałami: 3.1. *Książka a inne środki przekazu*, 3.2. *Nowe formy książki*, 3.2.1. *Przyszłość kodeksu drukowanego. Książka drukowana versus książka elektroniczna*, 3.2.2. *Książka hipertekstowa*, 3.3. *Rola książki i literatury w kulturze: Książka jako nośnik pamięci zbiorowej, Książka jako przyjemność i duchowe doskonalenie (książka jako duchowa konsumpcja), Książka jako odbicie ludzkich namiętności*) – Anna Lubińska omawia rolę książki na tle nowych mediów, uwzględniając wielokrotnie wygłaszane przez Eco poglądy. Autorka rozpoczęła od 1998 roku, kiedy to podczas odbywającego się w Wenecji Międzynarodowego Kongresu Księgarzy pisarz przyznał, że ma serdecznie dość pytań o to, co sądzi o śmierci książki. W tym rozdziale czytelnik znajdzie też zestawienie książki z telewizją i internetem oraz wypowiedzi pisarza na ten temat, jak chociażby *Włoskie laboratorium. Internet jak złe i dobre książki*, a także postawę Eco w kwestii tzw. fast thinkerów (szybko myślących ekspertów). Lubińska prezentuje irytację Eco – m.in. w wywiadzie dla „Gazety Wyborczej” w 2015 roku przyznał on, że niejednokrotnie wrzeszczał do słuchawki, odpowiadając na pytania dziennikarzy, co sądzi np. o powodzi, która zalała miasto w jego rodzinnej Aleksandrii. A co ma myśleć? Ma powiedzieć, że jest zadowolony, czy że jest mu przykro? Zdaniem Eco nie trzeba pytać intelektualistów o stosunek do bieżących wydarzeń, wystarczy zapytać o to kogokolwiek. Twierdził, że bliski był mu pogląd Sokratesa, który mawiał, że wie, że nic nie wie.

Anna Lubińska często omawia zagadnienia, przytaczając najpierw wypowiedzi Eco. Takie akapity są raczej krótkie, rzeczowe i trafnie zamykają temat, jak chociażby ten o książce złej i dobrej – jeśli jest zatytułowana *Mein Kampf*, to jest zła, jeśli *Biblia*, to jest dobra (s. 146).

W rozdziale trzecim pojawiają się rozważania na temat umiejętności krytycznej oceny treści przez odbiorców i zaniepokojenia związanego z brakiem tej umiejętności. Eco zwracał uwagę na problem rozpowszechniania treści rasistowskich, nacjonalistycznych bądź fałszujących fakty historyczne oraz szumu informacyjnego, a także na psychologiczny aspekt funkcjonowania człowieka w internecie. Jak wskazuje Anna Lubińska, pisarz zauważył, że nowe środki przekazu odebrały książce monopol na bycie jedynym godnym zaufania źródłem informacji (s. 151). Już w latach 90. XX wieku Eco dokonał podziału społeczeństwa informacyjnego na trzy klasy: proletariuszy (rozumianych jako osoby bez dostępu do komputerów, uzależnionych od przekazu audiowizualnego, a więc telewizji), drobnomieszczaństwo (osoby korzystające z komputera biernie, jako przykład podawał urzędnika linii lotniczych sprawdzającego rozkład lotów na komputerze) oraz „nomenklaturę” (grupę osób mających wysokie kompetencje komputerowe).

Przy omówieniu nowych form książki przywołane zostały poglądy Eco na rolę książki w ogóle i status książki drukowanej konkurującej z książką elektroniczną. Jak wynika z wybranych przez Autorkę materiałów, pisarz twierdził, że książka przeszła próbę czasu i pełni niezaprzeczalnie ważną funkcję, nawet jeśli jej stronicie nie są wykonane z papieru (s. 155). Wizje (prognozy) Eco właśnie się spełniają – jesteśmy świadkami kryzysu wydawnictw informacyjnych (encyklopedii, słowników, atlasów, bibliografii itd.), który niewątpliwie wiąże się z ograniczeniem miejsca na przechowywanie tomów, oszczędzaniem papieru i korzystaniem z tekstów elektronicznych zamiast kartkowania stron. Anna Lubińska wskazuje na pragmatyzm Eco związany z drukowanym tekstem, argumentowany wygodą użytkowania – „dobrze pasuje do ręki”, można czytać w łóżku, w wannie (nawet w kąpeli z pianą), można czytać nawet podczas przerwy w dopływie elektryczności (s. 156). Nie zabrakło też w tym rozdziale spojrzenia Eco na kwestie ekonomiczne, szybkość starzenia się oprogramowania i sprzętu komputerowego. Autorka jest świadoma tego, że dla dzisiejszego czytelnika przytoczone fragmenty wypowiedzi Eco nie są odkrywcze, ale gdy zdamy sobie sprawę, że formułował je w czasie, kiedy temat przyszłości książki wywoływał zaniepokojenie, a nawet panikę, zmienia to postać rzeczy. Jak mówił Eco – internet i komputer nie oznaczają końca „galaktyki Gutenberga” (s. 164).

W monografii zostaje też omówiona książka hipertekstowa i sama idea hipertekstu, która pojawiła się w latach 60. XX wieku. Eco zgadzał się z innymi literaturoznawcami, że hipertekstowość towarzyszy książkom od zarania dziejów, a rolą książki jest pośrednictwo między autorem a czytelnikiem. „Komora chłodnicza” (s. 177) to nazwa, którą zastosował Eco dla książki jako nośnika pamięci zbiorowej, jako narzędzia umożliwiającego przechowywanie pamięci o kulturze. Pisarz pytał o to, czym byłaby cywilizacja grecka bez Homera,

niemiecka tożsamość bez Biblii przełożonej przez Lutra, język rosyjski bez Puszkina, cywilizacja hinduska bez założycielskich poematów (s. 179). W tym rozdziale Autorka często na początku nowych akapitów używa sformułowań: „Zdaniem Eco...”, „Eco dostrzegł...”, „Według Eco...”, „W swoich tekstach włoski uczony...”, „Eco wyjaśniał...”, „Eco przekonywał...”, „Eco zwrócił także uwagę...”, „Eco uważał, że...”, „Eco wielokrotnie podkreślał...”.

Rozdział czwarty – *Działalność wydawnicza* (z podrozdziałami: 4.1. *Działalność wydawnicza w twórczości naukowej, eseistycznej i publicystycznej Eco*, 4.2. *Działalność wydawnicza w twórczości literackiej Eco*, 4.2.1. *Tradycyjne wydawnictwo naukowe a vanity press (na przykładzie powieści „Wahadło Foucaulta”)*, 4.2.2. *Redaktor wydawniczy (na podstawie Belba z „Wahadła Foucaulta” oraz Colonny z „Tematu na pierwszą stronę”)*) – traktuje o problemach rynku wydawniczego, praktykach self-publishingu, także naukowego, oraz oficyinach vanity press.

Anna Lubińska omawia wizerunek redaktora naukowego, a korzystając z odwołań do twórczości Eco, podaje przykłady złych praktyk stosowanych przez wydawców, skłonność do inwestowania w młodych, nieznanymi autorów wyłącznie pod wpływem niepotwierdzonych rewelacji na ich temat i zasłyszanych opinii. Przywołuje mistyfikację, jakiej dopuścił się sam Eco podczas targów książki we Frankfurcie, gdzie wspólnie z innymi wydawcami wpadł na pomysł stworzenia fikcyjnego pisarza. Z kolei w powieści *Wahadło Foucaulta* wydanie książki za pośrednictwem vanity press zostało przedstawione jako zabieg promocyjny osób próżnych i wyjątkowo zdeterminowanych, chcących ujrzeć swoje nazwisko na okładce i pokazać książkę najbliższym (s. 204). Autorka wnikliwie omawia fragmenty powieści i głosem bohatera Jacoba Belba (redaktora w wydawnictwie) akcentuje zjawiska charakterystyczne dla całego rynku wydawniczego.

W rozdziale piątym – *Biblioteka i bibliotekarstwo* (z podrozdziałami: 5.1. *Biblioteka i bibliotekarstwo w twórczości naukowej, eseistycznej i publicystycznej Eco*, 5.1.1. *Biblioteki domowe*, 5.1.2. *Biblioteki instytucjonalne*, 5.1.2.1. *Sanktuarium pótek z książkami*, 5.1.2.2. *Biblioteka na miarę człowieka*, 5.1.3. *Biblioteki literackie*, 5.1.4. *Prace biblioteczne. Katalogowanie. Wykazy i listy*, 5.2. *Biblioteka i bibliotekarstwo w twórczości literackiej Eco*, 5.2.1. *Skryptorium i średniowieczna biblioteka klasztorna (na podstawie „Imienia róży”)*, 5.2.2. *Bibliotekarz (na podstawie bohaterów „Imienia róży”)*) – Anna Lubińska na ponad 50 stronach prezentuje problematykę związaną z bibliotekami. Jest to najobszerniejsza część monografii, która daje czytelnikowi obraz domowej biblioteki Eco, tego, co mówił o wartości książek przeczytanych i nieprzeczytanych, o tym, jaka powinna być biblioteka, czym wyróżniają się biblioteki instytucjonalne i jak z nich korzystać. Poznajemy opis bibliotek na miarę człowieka i cechy biblioteki idealnej z uwzględnieniem świadomości zagrożeń związanych z modelem

otwartym (kradzieże i zniszczenia). Eco wyróżniał także biblioteki fikcyjne, odnosił się do świata powieści Cervantesa (*Don Kichot z Manchy*) czy Borgesa (*Biblioteka Babel*). W rozdziale tym jest również mowa o katalogowaniu i porządkowaniu jako nieodzownych zajęciach kolekcjonera. Czytelnik znajduje tu pełny opis motywów biblioteki i bibliotekarza w najsłynniejszej powieści Eco – *Imieniu róży*.

W ostatnim, szóstym rozdziale – *Antykwarstwo i bibliofilstwo* (z podrozdziałami: 6.1. *Antykwarstwo i bibliofilstwo w twórczości naukowej, eseistycznej i publicystycznej Eco*, 6.1.1. *Refleksje na temat bibliofilii*, 6.1.2. *Typologia kolekcji bibliofilskich*, 6.1.3. *Bibliomania i biblioklazm*, 6.2. *Antykwarstwo i bibliofilstwo w twórczości literackiej Eco na przykładzie powieści „Tajemniczy płomień królowej Loany”*) – Anna Lubińska omawia poglądy pisarza na bibliofilstwo, wyjaśniając kłopoty z definicją tego terminu. Odwołuje się do opinii literaturoznawców i bibliofilów, m.in. Janusza Dunina czy Jana Trzynadlowskiego (s. 278). Bibliofil nie jest po prostu czytelnikiem, jak podkreślał Eco – bibliofil nie jest kimś, kto kocha *Boską komedię*, lecz kimś, kto kocha jej kolejne wydanie i konkretny egzemplarz. W rozdziale tym poznajemy różnicę między bibliofilem a kolekcjonerem, poglądy Eco na gromadzenie książek, jego radość płynącą z kolekcjonowania woluminów i pasję odkrywania nowych rzeczy. Mowa jest też o antykwariatach i antykwariuszach, o szukaniu unikatów na targowiskach czy w serwisie eBay. Zdaniem Eco, jak pisze Lubińska, pasjonata książek powinna cechować cierpliwość, a różnica między bibliofilem a bibliomanem przedstawiona została w opisie hipotetycznej sytuacji, w której obu z nich udaje się spełnić jedno z największych bibliofilskich pragnień – zakupić 42-wierszową *Biblię Gutenberga* (s. 293). Biblioman w tej sytuacji zachowuje zakup dla siebie i cieszy się nim w samotności, bibliofil – przeciwnie. Autorka omawia pokrótce zjawisko kradzieży książek – jako złożone, rozpatrywane w kontekście motywacji złodzieja, a także biblioklazm – celowe, świadome i planowane niszczenie książek i bibliotek, powodowane najczęściej pobudkami religijnymi, ideologicznymi, politycznymi bądź obyczajowymi.

W ostatnim rozdziale Autorka odsłania przed czytelnikiem wiele ciekawostek, jak chociażby pasję pisarza do zbieractwa, której nigdy nie trzymał w tajemnicy. Zbierał przeróżne szpargały, kolekcjonował komiksy, kalendarzyki, płyty, pudełka od zapalek, afisze pocztowe i inne drobiazgi. Powieść *Tajemniczy płomień królowej Loany*, jak przytacza za badaczami Anna Lubińska, można uznać za najbardziej autobiograficzną fikcję autora, choć sam Eco wskazywał na 30-procentowy udział wątków biograficznych w tym dziele. Przyznał, że na podstawie własnych doświadczeń chciał pokazać ideę platonicznej miłości – w czasach szkolnych nigdy nie odważył się wyznać uczuć swojej szkolnej miłości, a gdy po latach zdecydował się na ten krok, kobieta już nie żyła. Dla

Eco wspomniana powieść była niejako sposobem na odbudowanie własnej pamięci na obiektywnej pamięci pokolenia (s. 318).

Obszerne studium bibliologiczne autorstwa Anny Lubińskiej zamyka zwięzłe i syntetyczne *Zakończenie*, w którym autorka podkreśla celowość ujęcia twórczości Eco w kontekście bibliologicznym i omówienia głównie wątków związanych z książką i biblioteką. To się niewątpliwie udało za sprawą połączenia warsztatu Eco – uczonego i Eco – pisarza oraz ukazania czytelnikowi Eco – dwuwarsztatowca. Autorka daje czytelnikowi obraz człowieka wykształconego, o dużej erudycji, połączonej z humorem, parodią i pastiszem, ukazuje poglądy pisarza na tematy bibliologiczne jako szczerą popularyzację czytelnictwa i kończy książkę zdaniem, że Eco postrzegany jest nie tylko jako uczony o światowej sławie, lecz przede wszystkim jako człowiek, który po prostu kochał książki.

W zakończeniu wyraźnie zaakcentowany jest pozytywny wizerunek Eco jako popularyzatora, wizjonera, erudyty i bibliofila. Anna Lubińska niewątpliwie przybliżyła polskim odbiorcom postać włoskiego uczonego – pisarza. Książkę czyta się dobrze, a zacytowane anegdoty są jej niezaprzeczalną zaletą, podobnie jak przegląd źródeł i szerokie omówienia kontekstu wypowiedzi i twórczości Eco. Być może zabrakło krytycznego spojrzenia, może też polemiki, ale z pewnością publikacja ta stanowi ważną pozycję w literaturze przedmiotu i rozważaniach na temat książki, bibliotek i samego pisarza.

Tekst wpłynął do Redakcji 22 października 2025 roku.

Katarzyna Regulska – absolwentka Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, studiowała bibliotekoznawstwo i informację naukową na Wydziale Humanistycznym w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, adiunkt biblioteczny, kierownik Oddziału Gromadzenia i Opracowania Zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu. Od 2017 roku prowadzi przedmioty organizacja i zarządzanie zbiorami w bibliotece oraz opracowanie formalne i rzeczowe w ramach kierunku bibliotekoznawstwo na studiach podyplomowych Uniwersytetu Merito, jest promotorem prac dyplomowych z zakresu bibliologii, bibliotekarstwa i czytelnictwa.

